

หลักธรรมที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองเพื่อความสุ
ของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง

Dhamma Principles of Welfare to Resolve Political Conflicts for Well Beings
of Community Members in Thailand's Lower Northeastern Region

นายจำรัส บุตดาพงษ์^๑

บทคัดย่อ

ดุชฎินิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักอภิธานิธรรมที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองเพื่อความสุของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๒) เพื่อศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักธรรมในพระพุทศาสนามาแก้ไขความขัดแย้งการเมืองของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มซึ่งมีพระสงฆ์และผู้แทนประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ จำนวน ๒๕ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า หลักอภิธานิธรรมที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง ประกอบด้วย ๑) การประชุมสม่าเสมอสามารถนำมาบูรณาการในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นข้อธรรมที่ส่งผลต่อความสามัคคี ปรองดองของชุมชนในระหว่างกลุ่มหรือคณะต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หากชุมชนใดได้บูรณาการใช้หลักธรรมดังกล่าว ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขของชุมชน ๒) ความพร้อมเพรียงในการประชุม มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนซึ่งสามารถนำเอาหลักความพร้อมเพรียงมาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองโดยการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนหรือสังคมมีการบูรณาการให้กลุ่มหรือคณะที่มีความขัดแย้งกันด้วยวิธีการการประนีประนอม ๓) การปฏิบัติตามบทบัญญัติ กฎ ระเบียบ หรือจารีตประเพณีดั้งเดิม พร้อมทั้งไม่บัญญัติหลักการใหม่ ๆ ที่ไม่ผ่านกระบวนการหรือความเห็นชอบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสังคม อันจะก่อให้เกิดความไม่สามัคคี ปรองดองในชุมชน และ ๔) การให้ความเคารพผู้สูงอายุ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการที่ส่งผลต่อการแก้ไขหรือลดความขัดแย้งทางการเมือง เป็นบุคคลที่ช่วยประสานสามัคคีประนีประนอมต่อการสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่วนการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง ประกอบด้วย บุคคลที่สาม การประนีประนอมการทำงานร่วมกัน การบูรณาการ และมิตรภาพระหว่างเพื่อน และความสุของชุมชนนั้นประกอบด้วย การอยู่ดีกินดี การมีสุขภาพที่ดี ครอบครัวยุบอุ่น การมีทุนทางสังคม และความปลอดภัย

^๑ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุชฎินิพนธ์ิต มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น

คำสำคัญ ๑) หลักอปริหานิยธรรม ๒) การจัดการความขัดแย้ง ๓) ความสุขของชุมชน

ABSTRACT

The purposes of the dissertation were to study : 1) rule of Buddhism's dharma on conditions of prosperity-led welfare to resolve political conflicts for the sake of well beings of community residents in Thailand's lower northeastern region, 2) community residents' political conflicts in its lower northeastern region and 3) approaches of implementation of Buddhism to tackle their political conflicts in its lower northeastern region. Its methodology was based on both primary and secondary sources consisting of in-depth interviews and focus groups. 25 samples of Buddhist monks and community residents' representatives were taken. twenty-five individuals. Outcomes of the research findings : Rule of Buddhism's dhamma on conditions of prosperity-led welfare culminating in tackling conflict managements includes the following : 1) to hold regular and frequent meetings. In doing so, it enables both proponents and opponents to well solve political problems as it culminates in breeding unity and conciliation of communities between groups or parties for carrying out activities together. As a result, if a community has integrated the preceding rule, it definitely results in making them live together in peace and happiness. 2) to meet together in harmony, disperse in harmony, and do their duties in harmony. It has an effect on carrying out activities together between communities, enabling proponents and components to tackle political conflicts by working together between communities and communities or having both of them integrate in conciliation. 3) to abide by the prescribed rules, regulations or traditional practices together with introducing no revolutionary ordinance without passing procedures or approvals of communities' and societies' participation that leads to generating non-unity and non-conciliation in societies. 4) to honor and respect the elders of long experiences. It is a rule of dharma that can be integrated in giving rise to resolving or reducing political conflicts, for such the elders help co-ordinate unity and conciliation for creating unity in communities. As for tackling political conflicts, they are composed of the third party, conciliation, co-working, integration, and friendship and friendship among friends. In addition, communities' happiness

comprise healthy living and consumption, states of being healthy, a warm family, social capital and security.

Keywords : 1) rule of Buddhism’s dhamma 2) conflict managements 3) community residents’ well beings

๑. บทนำ

โลกปัจจุบันมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี ทำให้วัตถุมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพลเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากพัฒนาการดังกล่าวทำให้คนในสังคมละเลยคุณธรรมจริยธรรม มีความเห็นแก่ตัวและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากยิ่งขึ้น การรับข้อมูลข่าวสารขาดการไตร่ตรองอย่างถ่องแท้ เนื่องจากมีภูมิคุ้มกันที่ดีทางจิตใจลดลง สังเกตได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก ดังนั้น ภารกิจในการสร้างสรรค์คนในสังคม จึงไม่พ้นสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ที่ต้องคอยแนะนำ สั่งสอน เอาใจใส่ และปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม ด้วยการพัฒนาตนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม โดยเฉพาะสถาบันการศึกษานั้นนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในฐานะเป็นองค์กรที่มีบุคลากรที่คอยสั่งสอนหรือถ่ายทอดวิชาความรู้ สร้างสรรค์และเสริมสร้างภูมิปัญญาให้คนในสังคม ได้ตระหนักในข้อมูลสารสนเทศหรือวัฒนธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ครู ถือว่าเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณภาพของพลเมืองในสังคม เนื่องจากได้รับการศึกษาฝึกฝน อบรม ทั้งด้านวิชาการและทักษะวิชาชีพ ที่ใช้เวลาในการศึกษาและพัฒนาตน

ให้เป็นผู้มีทั้งศาสตร์และศิลป์ มีระเบียบวินัย มีจรรยาบรรณ ที่เป็นแบบอย่างของคนในสังคม ดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า “...ผู้ที่เป็นครู อาจารย์ นั้น ไข่ว่าจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการ และในทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย...”^๒

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้เป็นครู นั้น ต้องรับภาระหน้าที่อันสำคัญต่อสังคม อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิชาชีพที่สำคัญที่สุดวิชาชีพหนึ่งของประเทศและอนาคตที่ยิ่งใหญ่ของชาติก็ขึ้นอยู่กับความเป็นวิชาชีพของครู เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญต่ออารมณ์ ความรู้สึก และวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ดังนั้น สถาบันผลิตครู จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตครูให้รอบด้าน กล่าวคือ ทั้งเจตคติต่อวิชาชีพครู คุณธรรม จริยธรรม มนุษยสัมพันธ์ ความเป็นผู้นำ การควบคุมอารมณ์ ความมีระเบียบวินัย ความ

^๒ พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (online) http://www.nectec.or.th/thailand/thai_teach.html (๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)

รับผิดชอบ การวางแผนการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหา การใช้มีวิจารณญาณในการปฏิบัติงาน และเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตที่ต่อเนื่องจากการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนในสถาบันผลิตครู ดังที่ กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ(UNICEF) ได้กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการใช้ความรู้ เจตคติ และทักษะต่างๆ ซึ่งจะช่วยสนับสนุน พฤติกรรมของบุคคลในการรับผิดชอบต่อตนเองสำหรับดำเนินชีวิต โดยมีการสร้างทางเลือกที่ดี การต่อต้าน และการจัดการกับสิ่งที่เข้ามาคุกคามต่อการดำเนินชีวิต^๓

สำหรับพระพุทธศาสนานั้น ให้ความสำคัญกับการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ ซึ่งมีหลักธรรมที่เสริมสร้างการฝึกฝนพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม ตามหลักของการศึกษา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ หลักของศีล เป็นข้อกำหนดของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้ สงบสุข หลักของสมาธิ เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความเข้มแข็งมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกันจิตใจมีสติพร้อมรับ

สถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีคุณภาพ และหลักของปัญญา เป็นของการสร้างองค์ความรู้ และการนำความรู้ไปสู่การฝึกฝนปฏิบัติเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี เข้าใจความจริงของธรรมชาติที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป^๔

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรทางการศึกษาของสถาบันการศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตบัณฑิตครู จึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา และศึกษาผลของการใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูอันจักเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและแนวทางในการแก้ปัญหาแก่นิสิต นักศึกษา วิชาชีพรูในระดับอุดมศึกษาสืบต่อไป

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการวิจัยตามลักษณะของกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และประยุกต์ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๒.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของทักษะชีวิต การพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและทักษะชีวิตตามหลักไตรสิกขา ทักษะตามมาตรฐานความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู และการ

^๓ United Nations Children's Fund (online)<http://www.unicef.org/teachers/teacher/lifeskil.htm> (๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒) หน้า ๖๐๔.

เรียนรู้ด้วยตนเอง จากนั้นได้รวบรวมปัญหา และ ทักษะ ชีวิต ความเป็น ครู จาก แบบสอบถามนิสิตและแบบสัมภาษณ์อาจารย์ นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ ความสามารถในการคิดอย่างแยกคาย ในการ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ในการคิดอย่าง สร้างสรรค์ ในการสร้างสัมพันธ์ภาพและ สื่อสารกับผู้อื่น ในการควบคุมอารมณ์และ การจัดการความเครียด และความสามารถใน การยอมรับในตนเอง เข้าใจผู้อื่น ตลอดทั้ง ความรับผิดชอบต่อสังคม

๒.๒ สร้างชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็น ครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา ซึ่ง ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาชุดทักษะชีวิตความเป็น ครูด้วยหลักไตรสิกขา สำหรับนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี ของทักษะชีวิต การพัฒนาชีวิตตามหลัก พระพุทธศาสนาและทักษะชีวิตตามหลัก ไตรสิกขา ทักษะตามมาตรฐานความรู้และ สมรรถนะของ ผู้ประกอบวิชาชีพครู การ เรียนรู้ด้วยตนเอง และประมวลข้อมูลจาก การสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น นิสิต อาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง รวมถึง ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ จากนั้นได้ออกแบบแบบประเมิน คุณภาพของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิต ความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา โดยออกแบบ ประเมินเชิงเนื้อหาให้คณะกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสม แล้ว นำชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็น ครูด้วยหลักไตรสิกขา พร้อมแบบประเมิน คุณภาพไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ๒ กลุ่ม คือ นักจิตวิทยา และ นักวิชาการทาง

พระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และฆราวาส เพื่อ ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม แล้วนำ ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

๒.๓ ทดลองใช้ชุดฝึกทักษะชีวิต ความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลัก ไตรสิกขา โดยนำชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็น ครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาที่ พัฒนาขึ้นโดยผ่านการพิจารณาจาก คณะกรรมการที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ ประเมินแล้ว ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย ชั้นปีที่ ๑ ถึงชั้นปีที่ ๕ จำนวน ๑๒๐ รูปและคน โดยการสุ่มอย่างง่าย ด้วย วิธีการจับฉลากชั้นปีละ ๒๔ รูปและคน โดย ให้ศึกษาด้วยตนเองเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ พร้อมประเมินความพึงพอใจชุดฝึกทักษะชีวิต ความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลัก ไตรสิกขา จากนั้นให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้นปี นำชุดฝึกที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติใน กิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู ด้วยหลักไตรสิกขา มาสนทนาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับผู้วิจัยเกี่ยวกับการประสบการณ์การ ฝึกปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็น ครู และการนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในการ พัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามด้านความคิดเห็น ทักษะชีวิตความเป็นครู สำหรับนิสิต อาจารย์ นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง ชุดฝึกทักษะชีวิต ความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลัก ไตรสิกขา ซึ่งเป็นชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู แบบสำเร็จรูปที่นิสิตสามารถศึกษาและปฏิบัติ ด้วยตนเอง จำนวน ๖ เรื่อง แบบประเมิน คุณภาพของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิต

ความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา และแบบประเมินความพึงพอใจของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการปฏิบัติกิจกรรมตามชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาของนิสิตที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูเทียบกับเกณฑ์การประเมิน (Scoring rubric) ที่กำหนดเป็นระดับคุณภาพ ๓ ระดับ คือ ระดับดี พอใช้ และต้องปรับปรุง ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจการเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมด้วยชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขานั้น ได้รวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบประเมินแบบตรวจสอบ (Check-list) โดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

๓. ผลการวิจัยและอภิปราย

จากรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลวิจัยดังนี้

๓.๑ เนื้อหาที่นำมาเป็นทักษะในการพัฒนาชีวิตความเป็นครู ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีทักษะชีวิตสาระความรู้ตามมาตรฐานความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูที่คุรุสภากำหนด การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการสำรวจความคิดเห็นจากนิสิต อาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง นำมาถักนิตกรรมจนได้ทักษะชีวิตความเป็นครู ๖ เรื่อง โดยสังเคราะห์เข้า

กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการจัดเนื้อหาในการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู คือ ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างแยกคาง และเรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ใช้หลักโยนิโสมนสิการเป็นกรอบแนวคิด เรื่องการคิดอย่างสร้างสรรค์ ใช้หลักของมรรค ๘ ในหัวข้อ สัมมาทิฐิ(ความเห็นที่ถูกต้อง) และสัมมาสังกัปปะ(ความคิดถูกต้อง) หลักพหุสุต ๕ ในหัวข้อ มนสานุเปกขิตา(การใส่ใจนึกคิดพิจารณาอย่างคล่องแคล่ว ชัดเจนว่องไว) หลักปฏิสัมภทา ๔ ในหัวข้อ นิรุตติปฏิสัมภทา (ความแตกฉานในภาษา รู้ศัพท์ รู้ถ้อยคำ สามารถทำให้ผู้อื่นเข้าใจและรู้ตามได้เป็นอย่างดี) และปฏิภาณปฏิสัมภทา (ความแตกฉานในความคิด ความรู้ที่เชื่อมโยงเข้ากับการสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม) และหลักอิทธิบาท ๔ ในหัวข้อ วิมังสา (การคิดพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผลและข้อบกพร่อง มีการวางแผนประเมิน คิดหาวิธีแก้ไขปรับปรุง) เป็นกรอบแนวคิด เรื่อง การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน (การเสียสละ การแบ่งปัน) ปิยวาจา (พูดจาไพเราะ พูดด้วยความจริงใจ ไม่ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์) อตถจริยา (การสงเคราะห์ผู้อื่น หรือการทำตนให้เป็นประโยชน์) และสมานัตตา (ความวางตนเหมาะสมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย)เป็นกรอบแนวคิด เรื่องการบริหารอารมณ์ ใช้หลักมรรค ๘ ในหัวข้อ สัมมาสติ (ระลึกในสิ่งที่ถูกต้อง) สัมมาวายามะ(ความเพียรถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (จิตมั่นคงใส่ใจในสิ่งที่ถูกต้อง) หลักพรหมวิหาร ๔ ในหัวข้อ เมตตา(ความรัก) และกรุณา(ความสงสาร)

หลักไตรลักษณ์ ในหัวข้ออนิจจัง(ความเปลี่ยนแปลงไปเพราะไม่เที่ยงถาวร) และ อนัตตา(สภาพที่บังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการไม่ได้)เป็นกรอบแนวคิด เรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในหัวข้ออัตตัญญูตา (รู้จักตน รู้จักหน้าที่) บุคคลัญญูตา (รู้จักบุคคล เข้าใจคนอื่น) ปริสัณญูตา (รู้จักที่ประชุมหรือชุมชน) หลัก มรรค ๘ ในหัวข้อ สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพสุจริต) เป็นกรอบแนวคิด

จะสังเกตเห็นว่า เนื้อหาที่นำมา พัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูนั้น สามารถ สงเคราะห์เข้ากับหลักพุทธธรรม ในการพัฒนา ทักษะชีวิตความเป็นครูที่ครอบคลุมทั้งด้าน ร่างกาย คือ พัฒนากาย วาจา ให้มี ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ กล่าวคือ ด้านสังคม ให้พัฒนาด้าน ศิลป์ให้มีสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ใน สังคมอย่างมีระเบียบ มีระบบ มีวิธีการ แสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัย ด้านจิตใจ นั้น ให้พัฒนาจิตให้เป็นสมาธิมีสติ คือ ให้รู้จัก มนสิการและมีโยนิโสมนสิการ และด้าน สติปัญญา เป็นการอบรม ฝึกฝน และปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้งให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย ตาม ความเป็นจริงทั้งทางโลกและทางธรรม^๔ นอกจากนี้ ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิต ความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถนำไปฝึกหรือพัฒนาให้เกิดทักษะที่ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตความเป็น ครูได้ด้วยตนเอง

๓.๒ ผลการสร้างชุดฝึกทักษะชีวิต ความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลัก ไตรสิกขา ได้นำหลักของไตรสิกขามา ออกแบบเป็นโครงสร้างชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู กล่าวคือ นำหลักของปัญญา มา ออกแบบโดยจัดเนื้อหาสาระทักษะต่างๆ ที่ นำมาพัฒนาชีวิตความเป็นครู ความสัมพันธ์ ของสมาชิกกับทักษะชีวิตความเป็นครู และ วิธีการฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูเพื่อให้ผู้ฝึกได้ศึกษาให้เกิดความรู้ความ เข้าใจ โดยจัดไว้เป็นส่วนที่ ๑ ของชุดฝึก นำ หลักของสมาธิ มาออกแบบเป็นส่วนของการ ฝึกจิตให้มีความตั้งมั่น มีสติ อดทน และมีความเพียร โดยใช้วิธีการกำหนดลมหายใจ เข้า-ออก มาเป็นอุบายในการฝึกสมาธิ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสะดวกและง่ายแก่ผู้ฝึก และ ให้มีการบันทึกผลการฝึกสมาธิลงในแบบ บันทึกที่กำหนดไว้ในชุดฝึกทุกชุด เพื่อดู ความก้าวหน้าในการฝึกของตนเอง โดยจัด วางไว้เป็นส่วนที่ ๒ ของชุดฝึก และนำหลัก ของศีล มาออกแบบเพื่อให้ผู้ฝึกได้ปฏิบัติใน กิจกรรมที่มอบหมาย ซึ่งเป็นพฤติกรรม การแสดงออกในแต่ละทักษะ เพื่อสะท้อนถึง ความรับผิดชอบและความมีวินัย และให้ มี การบันทึกผลการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเรื่อง โดยจัดวางไว้เป็นส่วนที่ ๓ ของชุดฝึก

๓.๓ ผลการประเมินและปรับปรุง จากการประเมิน ตรวจสอบความถูกต้อง และ ความเหมาะสมในองค์ประกอบของชุดฝึก ทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วย หลักไตรสิกขา ของผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยนำ ผลมาหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏว่าชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างแยกกาย เรื่อง การคิดอย่างมี

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๔.

วิจารณ์ญาณ เรื่อง การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ โดยภาพรวมทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ส่วน ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง การบริหารอารมณ์ และเรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน โดยภาพรวมทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๐)

๓.๔ ผลการนำชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาไปทดลองใช้ และประเมินผลหลังจากที่นำชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูไปใช้แล้ว ผลปรากฏว่า คุณภาพการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู ด้วยหลักไตรสิกขาของนิสิตทั้ง ๖ เรื่อง พบว่า ทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การบริหารอารมณ์ มีคุณภาพความสามารถด้านปัญญา (ความรู้ความเข้าใจ ความเข้าใจในทักษะต่างๆ) ด้านสมาธิ (การฝึกจิต) และด้านศีล (พฤติกรรมที่แสดงออกในการปฏิบัติกิจกรรม) มีคุณภาพความสามารถสูงเป็นลำดับแรก ตามด้วยทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ เรื่อง การคิดอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และ เรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่าจากการฝึกทักษะทั้ง ๖ เรื่อง คุณภาพด้านสมาธิ (การฝึกจิต) ที่นำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู มีคุณภาพความสามารถสูงสุดเป็นลำดับแรก คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๓๓ รองลงมาเป็นด้านปัญญา (ความรู้ความเข้าใจ) คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๖๗ และด้านศีล(พฤติกรรมที่แสดงออก) คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘๓

จะสังเกตได้ว่า ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างแยกกาย

เรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และเรื่อง การคิดอย่างสร้างสรรค์ มีคุณภาพด้านการฝึกจิต(สมาธิ)สูงกว่าด้านอื่น ผู้วิจัยมีความเห็นวาทักษะต่างๆ ในชุดฝึกเรื่องนี้ล้วนเป็นหลักคิดตามหลักโยนิโสมนสิการซึ่งต้องใช้สมาธิช่วยในการคิดโดยเฉพาะคิดอยู่กับปัจจุบันต้องมีสติจึงจะกำหนดรู้ได้ แสดงให้เห็นว่าการคิดอยู่กับปัจจุบันเป็นพื้นฐานสำคัญของการคิดอย่างแยกกาย เนื่องจากสมาธิเป็นเครื่องเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียนและการทำกิจทุกอย่าง ให้เรียน ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี^๖ ประกอบกับนิสิตมีพื้นฐานการศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติสมาธิในหลักสูตรที่ศึกษา และโครงการเกี่ยวกับการปฏิบัติกรรมฐานที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นทุกปี ส่วนคุณภาพความสามารถด้านพฤติกรรมแสดงออก(ศีล) ของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูทั้ง ๓ ชุดดังกล่าวต่ำกว่าทุกด้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิสิตชั้นปีที่ ๑-๒ อยู่ในระดับปรับปรุง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประสบการณ์ในการแสดงออกหรือการปฏิบัติในหน้าที่ทั้งการเรียนและปฏิบัติหน้าที่ครูยังมีน้อย ต่างจากนิสิตชั้นปีที่ ๕ ที่มีประสบการณ์มากกว่าทั้งด้านการศึกษาและการปฏิบัติหน้าที่ครูในสถานศึกษา เพราะทักษะการคิดเหล่านี้ต้องใช้กระบวนการคิดผสมผสานความรู้จำเป็นต้องใช้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาและทักษะเฉพาะหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน ซึ่งบุคคลผู้มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ต้องมีประสบการณ์ทั้งด้านการคิดและสร้าง

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๕.

งานมากพอจึงจะเกิดความคิดอย่างสร้างสรรค์
ให้บรรลุผลได้ ลักษณะลักษณะของบุคคลที่มี
ความคิดสร้างสรรค์ ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์
กว้างขวาง รักความก้าวหน้า มีความสามารถ
ในการเปลี่ยนแปลงความคิดอย่างคล่องแคล่ว^๗
นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โยนิโส
มนสิการในทักษะต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในการคิด
อย่างแยกคาง และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ
นั้น ทำหน้าที่สร้างความคิดริเริ่มให้กับ
ความคิดสร้างสรรค์ สำหรับความคิด
สร้างสรรค์ในมุมมองทางพระพุทธศาสนานั้น
ต้องมุ่งไปเพื่อความถูกต้องดีงามหรือ
สัมมาทิฏฐิเท่านั้น จึงจะเรียกว่า คิดอย่าง
สร้างสรรค์

ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง
การสร้างมนุษยสัมพันธ์ มีคุณภาพ
ความสามารถด้านความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา)
สูงกว่าด้านอื่นๆ นิสิตทุกชั้นปีมีคุณภาพ
ความสามารถสูงใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยมี
ความเห็นว่าเป็นเพราะสังคมไทยมักมีการ
ปลูกฝังเกี่ยวกับเรื่องการสร้างมนุษยสัมพันธ์
มาตั้งแต่สถาบันครอบครัว จึงทำให้การฝึก
ปฏิบัติกิจกรรมเป็นไปโดยธรรมชาติ และ
มีความสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่
ทาน คือ การเสียสละ แบ่งปัน ปิยวาจา คือ
การพูดสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี
อหิงสกริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่
ส่วนรวมและส่งเสริมจริยธรรม สมานัตตตา
คือ ความเสมอต้นเสมอปลายหรือรู้จัก

กาลเทศะ^๘ ส่วนชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็น
ครู เรื่อง การบริหารอารมณ์ นั้น คุณภาพ
ความสามารถทั้ง ๓ ด้านของนิสิตทุกชั้นปีมี
คุณภาพใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ
นิสิตมีประสบการณ์จากการฝึกปฏิบัติ
กรรมฐานจากวิชาธรรมะภาคปฏิบัติซึ่งเป็น
วิชาบังคับในหลักสูตร และจากการฝึกปฏิบัติ
ภาคสนามจากโครงการปฏิบัติกรรมฐาน
ดังกล่าว ประกอบกับนิสิตส่วนใหญ่เป็น
บรรพชิตที่ต้องปฏิบัติตามกัจจวัตรทางศาสนาที่มี
การการสวดมนต์เจริญจิตภาวนาเป็นประจำ
ทุกวัน

ชุดท้ายชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู
เรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน คุณภาพ
ความสามารถทั้ง ๓ ด้านของนิสิตน้อยกว่า
ชุดฝึกอื่นๆ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทักษะรู้ตน
(การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมียินดีในสิ่งที่ตนได้
การรู้จักยกยภาพของตนเอง การเข้าใจ
ธรรมชาติของคนที่มีความสามารถไม่
เหมือนกัน การรู้จักให้กำลังใจตนเอง และ
ความมั่นใจในวิชาชีพ) ทักษะรู้คน (การ
เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น
การให้คำปรึกษา) ทักษะรู้งาน (การ
แสดงออกถึงความรับผิดชอบหน้าที่และ
การพัฒนาวิชาชีพครู การมีส่วนร่วมในการ
แก้ปัญหาสังคมหรือพัฒนาชุมชน และการ
อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ทักษะ
เหล่านี้เป็นทักษะที่ต้องใช้เวลาและ

^๗ วิจารณ์ พานิช, วิธีการสร้างการ
เรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑.,
(กรุงเทพมหานคร : ตาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๕),
หน้า ๓๘.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.,
(กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปร
ดักส์, ๒๕๔๘) หน้า ๑๔๒-๑๔๓

ประสบการณ์สูงในการพัฒนาตนเอง จากผลวิจัยพบว่า นิสิตชั้นปีที่ ๑-๔ มีคุณภาพความสามารถในระดับ ๑ (ปรับปรุง) โดยเฉพาะนิสิตชั้นปีที่ ๑ และชั้นปีที่ ๒ ยกเว้นนิสิตชั้นปีที่ ๕ ที่กำลังปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา จะมีคุณภาพความสามารถสูงกว่านิสิตทุกชั้นปี เนื่องจากมีประสบการณ์สูงกว่าทั้งประสบการณ์ด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัย และการปฏิบัติหน้าที่ครูในสถานศึกษาซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่นิสิตต้องเรียนรู้ทักษะชีวิตความเป็นครูที่จะต้องปรับตัวในการอยู่ร่วมกับสังคม สิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบในหน้าที่ครู

๓.๕ ผลความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา พบว่า ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครู เรื่อง การสร้างมนุษยสัมพันธ์ นิสิตทุกชั้นปีส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาเป็นชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครู เรื่อง การรู้ตนรู้คนรู้งาน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า อาจเป็นเพราะ นิสิตส่วนใหญ่เป็นบรรพชิตการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นทั้งงานศาสนา และภาระงานด้านการเรียนในมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องใช้หลักของการสร้างมนุษยสัมพันธ์มากในการพัฒนาตนเองทั้งด้านการปฏิบัติตนและการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่ครูในโรงเรียนของนิสิตสามารถนำทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การรู้ตนรู้ คนรู้งาน ไปช่วยเสริมสร้างในการพัฒนาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า อาจเป็นเพราะ นิสิตส่วนใหญ่เป็นบรรพชิตการ

ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นทั้งงานศาสนา และภาระงานด้านการเรียนในมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องใช้หลักของการสร้างมนุษยสัมพันธ์มากในการพัฒนาตนเองทั้งด้านการปฏิบัติตนและการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่ครูในโรงเรียนของนิสิตสามารถนำทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การรู้ตนรู้ คนรู้งาน ไปช่วยเสริมสร้างในการพัฒนาตนเองได้มากยิ่งขึ้น ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า “...การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยคุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประการหนึ่ง การให้ คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ให้อภัยกัน ไม่ถือโทษกัน ให้คำแนะนำตักเตือนที่ดีต่อกัน ประการที่สอง การมีวาจาดี คือ พูดแต่คำสัตย์ คำจริงต่อกัน พูดให้กำลังใจกัน พูดแนะนำประโยชน์แก่กัน และพูดให้รักใคร่ปรองดองกัน ประการที่สาม การทำประโยชน์แก่กัน คือ ประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่กันและกัน และแก่หมู่คณะโดยส่วนรวม ประการที่สี่ การวางตนให้สม่ำเสมออย่างเหมาะสม คือ ไม่ทำตัวให้ดีเด่นเกินกว่าผู้อื่น และไม่ด้อยต่ำทรามไปจากหมู่คณะ หมู่คณะใดมีคุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวกันไว้ดังกล่าว หมู่คณะนั้นย่อมจะมีความเจริญมั่นคง...”^๙

^๙ พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (online) http://www.opsmoac.go.th/article_attach/Royal_speech_๒๕๒๕.pdf (๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)

๓.๖ ด้านความคิดเห็นโดยการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม หลังจากได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมในทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ พบว่า ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างแยกกาย ช่วยทำให้ความคิดของนิสิตเป็นระบบมากขึ้น ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยทำให้พิจารณาและการตัดสินใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ได้นำประสบการณ์จากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การคิดอย่างสร้างสรรค์ ไปพัฒนางานที่ได้รับมอบหมาย มีการพัฒนารูปแบบการสอนและสื่อการสอนในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาได้อย่างหลากหลายขึ้น การปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ช่วยทำให้นิสิตมีปฏิบัติต่อคนอื่นได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะตามหลักของสังคหวัตถุ ๔ มากยิ่งขึ้น สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การบริหารอารมณ์ ทำให้นิสิตมีวิธีการจัดการกับความเครียดและอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น โดยเฉพาะทักษะความอดทน การให้อภัย และการปล่อยวาง และจากการปฏิบัติกิจกรรมในชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน แล้ว ทำให้นิสิตเห็นคุณค่าและหน้าที่ของตนเอง เข้าใจคนอื่น มีความรับผิดชอบส่วนรวม และมีความภูมิใจในหน้าที่ครู

นอกจากนี้ นิสิตยังได้นำหลักของศีลสมาธิ และปัญญาไปพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู โดยนำหลักของศีลไปช่วยกำกับให้

ความคิดเป็นมีระบบมีระเบียบด้วยการคิดก่อนทำ ซึ่งหลักของศีลสามารถช่วยพัฒนาพฤติกรรมของตนเองให้มีระเบียบวินัยในการคิด เช่น คิดไตร่ตรองก่อนทำกิจกรรมต่างๆ สร้างความรับผิดชอบต่อการเรียนและภาระงานที่ได้รับมอบหมาย แนะนำสั่งสอนหลักธรรมในฐานะศาสนทายาท และวิชาชีพครู กล่าวคือ ศีลเป็นหลักพื้นฐานในการแสดงออกด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ที่เป็นองค์มรรค ได้แก่ การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพ ที่ถูกต้องและเหมาะสม

นำหลักของสมาธิไปช่วยให้มีสติก่อนตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เพราะสมาธิสามารถช่วยพัฒนาจิตใจของตนให้มีสติในการคิดแก้ปัญหา คิดไตร่ตรองก่อนตัดสินใจ ควบคุมอารมณ์ได้เมื่อประสบกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่พอใจและไม่พอใจ และฝึกให้มีความมั่นใจในตนเองและมีความเพียรพยายามในการศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติ

งานทั้งส่วนตนและส่วนรวม นอกจากนี้ สมาธิยังเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพจิตในชีวิตประจำวันเพราะทำให้จิตใจและมีบุคลิกเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็นมากขึ้น อีกทั้ง ยังช่วยทำให้จิตใจผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบ

นำหลักของปัญญาไปใช้ด้วยการศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระของทักษะต่างๆ ในแต่ละชุดฝึก และนำมาช่วยพัฒนาตนเองทั้งด้านความคิด การศึกษาเล่าเรียน และการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นไปพร้อมๆ กัน ตามหลักของปัญญา ๓ คือ จินตามยปัญญา เป็นปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผล สุตมยปัญญา เป็น

ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียน และ ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาเกิดจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ

โดยสรุป นิสิตนำหลักของศีลไปพัฒนาตนเองในการอยู่ร่วมกับสังคม นำหลักของสมาธิไปพัฒนาจิตใจให้มีสติในการควบคุมตนเองได้ และนำหลักของปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจในทักษะต่างๆ ของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูแต่ละเรื่องไปพัฒนาด้านความคิด การศึกษาเล่าเรียนทั้งในชั้นเรียนและนอกห้องเรียน และการฝึกฝนการปฏิบัติหน้าที่ครู

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูต้องพัฒนาให้ครบทั้งด้านพฤติกรรมหรือศีลด้านจิตใจหรือสมาธิ และด้านความรู้หรือปัญญา เพื่อให้การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หลักของไตรสิกขานั้นส่วนใหญ่เน้นวิชาการ ครู อาจารย์ หรือบุคลากรทางการศึกษา อาจนำไปใช้เพียงแคในบริบทของวิชาการเท่านั้น ไม่ได้นำไปใช้ในบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต จากงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าได้นำหลักไตรสิกขาไปใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างครอบคลุมทั้งบริบทวิชาการและการดำรงชีวิตในประจำวันสำหรับครู ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๐) ที่กล่าวว่า การพัฒนาคนและสังคม ต้องให้สัมพันธ์ทั้ง ๓ ด้านคือ พัฒนาด้านศีลสิกขา หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายวาจา จิตตสิกขา หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและปัญญาสิกขา หมายถึง การพัฒนา

ปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด

นอกจากนั้น ในงานวิจัยนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างมากมายนั้นสามารถนำมาสังเคราะห์ให้เป็นองค์รวมเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตได้ทุกกลุ่มวิชาชีพหรืออาชีพอื่นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้และเป้าหมายของการนำไปใช้ ดังนั้น บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ควรหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในลักษณะ การสร้างองค์ความรู้ด้วยการสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่มากมายมหาศาลในโลกนี้ เพื่อนำไปใช้ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพชีวิตให้มากยิ่งขึ้น ดังเช่นงานวิจัยนี้ที่สังเคราะห์ทฤษฎีธรรมทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู

๔. ข้อเสนอแนะ

ในการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาโดยใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูนั้น ควรคำนึงถึงวัย วุฒิภาวะ หรือพื้นฐานของผู้ใช้ชุดฝึกซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การกำหนดเนื้อหาสาระในการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) วิธีการฝึกพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) และการกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ปฏิบัติที่เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรม (ศีล) จึงควรจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาตามลำดับความยากง่ายของทักษะของแต่ละชุดฝึก และสามารถฝึกได้ตามที่ผู้ใช้ต้องการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ ควรมีการสำรวจความต้องการรูปแบบการนำเสนอของเนื้อหาของผู้ใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู เพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบพัฒนา

รูปแบบชุดฝึกให้น่าสนใจและเหมาะสม เนื่องจากผู้ใช้ชุดฝึกแต่ละกลุ่มอาจมีความสนใจที่แตกต่างกัน ส่วนการนำชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาไปใช้นั้น ผู้ใช้ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูควรกรการปฏิบัติกิจกรรมตามคำแนะนำในชุดฝึกโดยปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และให้สัมพันธ์กันทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านปัญญา ด้านสมาธิ และด้านศีล จึงจะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา

จากงานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่าความรู้ที่มากมายมหาศาลนั้น สามารถนำมาสังเคราะห์ให้เป็นองค์รวมจากวิชาการให้เป็นวิชาชีวิตเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาทักษะชีวิตได้ เนื่องจากในชีวิตจริงคนเรานั้นอาจจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงแค่ว่าความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง ดังเช่นงานวิจัย การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา เกิดจากการสังเคราะห์ความรู้จากองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู ซึ่งนับเป็นอีกมิติหนึ่งในการสร้างองค์ความรู้เพื่อการนำไปใช้ในชีวิตจริงท่ามกลางความรู้ที่มีมากมายมหาศาลในสังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน ดังนั้นความสามารถในการสังเคราะห์ความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญที่ควรจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยต่อยอดการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา ในลักษณะที่เป็นการติดตามดูความคงทน ความก้าวหน้า หรือการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ในการพัฒนา

ทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา สำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จัดการศึกษาด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ควรมีการทำวิจัยการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา เพื่อเปรียบเทียบระหว่างนิสิตบรรพชิตกับนิสิตคฤหัสถ์ รวมถึงพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นอกจากนี้ ควรมีการทำวิจัยการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา โดยสามารถเลือกทักษะและระยะเวลาได้ตามความต้องการของตนเอง รวมถึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์ทักษะชีวิตในกลุ่มวิชาชีพหรืออาชีพอื่นๆ โดยนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในการฝึกฝนอบรมและพัฒนา

๕. บทสรุป

การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขา สามารถพัฒนาตนและสังคมไปพร้อมๆ กัน ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ สติปัญญา ทำให้ทักษะชีวิตความเป็นครูสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะการพัฒนาตนและสังคม ทั้ง ๓ ด้านนั้น มุ่งฝึกฝนและพัฒนาทั้งด้านศีลสิกขา เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา ด้านจิตตสิกขา เป็นการฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและด้านปัญญาสิกขา เป็นการพัฒนาความรู้ให้เป็นผู้รู้ทัน รู้จริง รู้แจ้ง ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นต้นทางทั้งจิตใจ กาย วาจา และควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด

การพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู ด้วยหลักไตรสิกขา สำหรับนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำหลักพุทธธรรมมาเป็นกรอบในการพัฒนาเนื้อหาสาระทักษะต่างๆ ของแต่ละชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครู ประกอบด้วย ๖ ชุด คือ เรื่อง การคิดอย่างแยกคาง เรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เรื่อง การคิดอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง การสร้างมนุษยสัมพันธ์ เรื่อง การบริหารอารมณ์ และเรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน สำหรับคุณภาพการพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูด้วยหลักไตรสิกขาของนิสิตหลังฝึกปฏิบัติกิจกรรมการใช้ทักษะทั้ง ๖ เรื่องนั้น พบว่า ชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูที่มีคุณภาพสูงสุด คือ เรื่อง การบริหารอารมณ์ สำหรับทักษะที่ควรพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้น คือ เรื่อง การรู้ตน รู้คน รู้งาน อาจต้องใช้เวลาในการฝึกฝนและพัฒนาทั้งในหลักสูตรและการปฏิบัติตนในหน้าที่ครู ส่วนคุณภาพความสามารถ ทั้ง ๓ ด้าน ที่นิสิตนำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครู โดยภาพรวมของชุดฝึกทักษะชีวิตความเป็นครูทั้ง ๖ เรื่อง พบว่า ความสามารถสูงสุดของนิสิต คือ ด้านการฝึกจิต (สมาธิ) รองลงมาเป็นด้านความรู้ความเข้าใจ(ปัญญา) และด้านพฤติกรรมที่แสดงออก (ศีล)

นอกจากนี้ นิสิตสามารถนำหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ไปพัฒนาทักษะชีวิตความเป็นครูของตนเองทั้งขณะ

ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติหน้าที่ครูในสถานศึกษา กล่าวคือ นำหลักของศีลไปสร้างวินัยและรับผิดชอบในการปฏิบัติงานและการอยู่ร่วมกับสังคม นำหลักของสมาธิไปพัฒนาตนเองให้มีสติในการควบคุมตนเอง พิจารณาไตร่ตรองคิดก่อนตัดสินใจ สุดท้ายนำหลักของปัญญา โดยใช้หลักของสุตตมยปัญญาเพื่อนำความรู้ความเข้าใจจากการศึกษาในทักษะต่างๆ ของแต่ละชุดฝึกไปใช้ในการฝึกฝนและพัฒนาทักษะความเป็นครูของตนเองในขณะที่ศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติหน้าที่ครูในสถานศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะ พุทธศาสนิกชน

จะเห็นได้ว่าหลักไตรสิกขา สามารถนำไปพัฒนาทักษะชีวิตในสาขาวิชาชีพหรืออาชีพต่างๆ ได้ และมีให้นำไปใช้แต่เฉพาะการเรียนในวิชาหนึ่งๆ ที่ครู อาจารย์ มักนิยมนำไปใช้กันเฉพาะในบริบทนี้ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่พัฒนาชีวิตของมนุษย์ให้มีคุณภาพอย่างครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจาที่ดีงาม (หลักศีล) พัฒนาด้านจิตใจให้มั่นคงอย่างมีสติซึ่งเป็นฐานของการแสดงออกทางพฤติกรรม (หลักสมาธิ) และด้านปัญญา ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ความรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้เป็นเครื่องนำทางของพฤติกรรมในการแสดงออกเพื่อดำเนินชีวิตที่ถูกทางถูกวิธีที่ดีงามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กษิรา เทียนส่องใจ. การศึกษาวิเคราะห์ภัยทันท เพื่อการจัดการความขัดแย้งใน สังคมไทย
ปัจจุบัน. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งใน
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.
- ชลากร เทียนส่องใจ. การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธหลักการและเครื่องมือสำหรับการ
จัดการความขัดแย้ง. พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย กรุงเทพฯ : มหา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พิชญา สุกใส. การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๓.
กรุงเทพฯ: ชมรมการจัดการความขัดแย้งแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๔.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. อภิรัฐธรรมนุญจารีตประเพณีไทย ๒๔๗๕-๒๕๕๕ ตอนที่ ๑ ในวิภาษ
๖, ๒ (๔๒) (๑ พ.ค.-๑๕ มิ.ย. ๒๕๕๕)
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประชาชน .
กรุงเทพมหานคร : เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๘.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์
กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่. ดุษฎีนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- Robbins, S. P. (Essentials of organizational behavior. (๗th ed.) Upper Saddle River,
NJ : Prentice-Hall, ๒๐๐๓.

